

TERMENI ETNOGRAFICI ÎN GLOSELE LUI SIMEON MANGIUCA LA DICȚIONARUL LUI CIHAC

Lucrările științifice ale avocatului orăvițean Simeon Manguica (1831—1890) și mai ales valoarea contribuțiilor sale în domeniul etnografiei au fost recunoscute de Ion Taloș,¹ care reține, ca principal merit, faptul că „a întemeiat etnobotanica românească”.² În stabilirea locului pe care îl ocupă el în istoria folcloristicii românești se precizează că, fiind „mare apărător al latinității noastre, el subordonează cercetările de folclor și etnografie acestei idei. Era firesc, deci, să se situeze pe pozițiile mitologismului, care găsea originea tuturor faptelor de folclor într-o epocă foarte îndepărtată, precreștină. Tocmai de aceea latinismul și mitologismul s-au îmbinat în mod armonios; acesta din urmă dădea o bază științifică latinismului.

În cadrul mitologismului românesc, Manguica stă alături de At. Marienescu, Aron Densușianu și Grigore Silași³.

Urmărind dovedirea latinității poporului nostru în fața celor care-i mai contestau această origine, și mai ales continuitatea istorică în teritoriile locuite pînă azi, Simeon Manguica nu putea ocoli originea termenilor ce numesc faptele de cultură populară de care se ocupă, de unde și predilecția lui pentru cercetările etimologice. Cultura filologică și dexteritatea lexicografică dobîndite prin consultarea celor mai cunoscute lucrări de lingvistică referitoare la limbile romanice și slave, ca și temeinica instrucție clasică l-au ajutat să se descurce cu ușurință în problemele etimologiilor românești, chiar dacă nu totdeauna a găsit căile cele mai drepte spre originea adevărată a cuvintelor abordate. Ca puțini alți

¹ Ion Taloș, *Activitatea folcloristică și etnografică a lui Simion (!) Manguica*, în *AMET*, 1961—1964, Cluj, p. 321—337. Deși mai mulți cercetători îi transcriu prenumele cu forma *Simion*, am păstrat fonetismul *Simeon*, așa cum sînt semnate calendarele (*Călimdarius julianu, gregorianu și poporulu român* [...] cu comentariu, pe anii 1882 și 1883), ultima sa carte (*Daco-romanische Sprach und Geschichtsforschung*, I Theil, Oravicza, 1890 — pe copertă: 1891) și o bună parte dintre scrierile publicate în presă, unde apar și variantele *Simeone, Simeonu*. Pentru această grafie să se vadă și necrologul semnat de At. M. Marinescu în „Familia”, XXVI (1890), nr. 51, p. 605—606, anunțul mortuar dat de familie în „Fôia diecesană” (Caransebeș), V (1890), nr. 47, p. 5, și Corneliu Diaconovich, *Enciclopedia română*, III, Sibiu, 1904, p. 190.

² Ion Taloș, *art. cit.*, p. 332.

³ *Ibidem*, p. 334.

oameni de știință români, el a pus cunoștințele lingvistice în slujba cercetărilor de folclor, dînd o mai mare atenție acestora din urmă pentru că era convins de importanța obiceiurilor și tradițiilor unui popor în dovedirea originii lui: „Der römische Ursprung der romanischen Colinda ist folglich bis zur Evidenz bewiesen und revendicirt. Diese Institution beweist den römischen Ursprung der Rumänien noch mehr als die Sprache selbst, da ja die alten Feierfeste, die Sitten und die Aberglauben eines Volkes widerstandsfähiger und dauernder als die Sprache selbst sind“⁴.

Uneori acceptabile, dar nu de puține ori năstrușnice, etimologiile datinilor cercetate se constituie ca pasaje distincte în studiile sale despre *Păcală*, *colindă* (unde discută și *turca*, *brezaia*,⁵ *cerbuțiul*, *văsilca*), *Dochia*⁶ etc. Din păcate, sînt rar citate în lucrările de specialitate aceste contribuții, uneori și din cauza caracterului lor fantezist, așa cum mulțimea datinilor, credințelor și obiceiurilor depozitate în prima parte a calendarelor sale sînt total neglijate, deși adnotările la fiecare lună în parte constituie adevărate microenciclopedii ce vorbesc despre o anumită concepție a poporului nostru, despre ritualul vieții rurale de la sfîrșitul secolului trecut. Pentru susținerea acestei afirmații cităm doar un fragment din nota la luna martie: „Afară de aceste sărbători legate de atari zile ale lunei lui Mărțișoru, mai sunt unele datini și credințe cari se împlinescu în decursul acestei luni, anume: a) Serpele de mărțișoru prinsu în mîna, da lécu muierilor descîntătoare și farmecătoare, vindeca și frigurile inbetrânite etc. b) Răcănelulu (Laubfrosch) de mărțișoru e bun de dragoste. c) puiulu de găina de mărțișoru de dragoste. d) Sarea de mărțișoru arsa în vatra focului. e) Ghioceii mici (Galantus nivalis), micșinelele (hepatica triloba), cocoșei (ervthronium dens canis), viorelele (viola silvestris), pupăza (orobus vernus), rujițele (rosa canina), fragile (fragaria vesca), brebeneii (corydalis bulbosa) și agricelele (primula acaulis), tóte aceste flori acum în luna lui Mărțișoru adunate și împreunate se léga la olalta și astfel se arunca în apa curgătoare (riu) spre a le duce apa în sinulu seu intru iertarea păcatelor celui ce le a împreunatu éra, și aruncatu în apa, căci aceste flori se socotu ca 8 frați (4 frați și 4 surori) și unu tata (ghiocelulu) conturbați, sgoniți și în lume resipiți de mama vitrega, dupa cari tatálu »ghiocelulu« a plecatu spre ai căuta și éra a-i împreuna“⁷.

La fel de puțin au reținut atenția cercetătorilor numeroasele informații etnografice cuprinse în studiile sale lingvistice, studii care i-au adus, în 1890, titlul de membru „onorariu“ al Academiei Române. Scrise

⁴ Simeon Manguica, *Daco-romanische ...*, p. 205. Sublinierile îi aparțin.

⁵ Etimologia acestuia (< *Bachus brisäus*, zeitate solară al cărei cult este îngrijit de zeița Briseis) este preluată, după Simeon Manguica, de Gheorghe Vrabie, *Folclorul — obiect-principii-metodă-categorii* -, Ed. Acad. R.S.R., București, 1970, p. 432.

⁶ Pentru bibliografia și interpretarea acestor lucrări și ale altora, vezi Ion Taloș, *art. cit.*, precum și descrierea făcută de Ilie Rusmir, *Viața și operele lui Simion Manguica*, Oravița, 1931.

⁷ *Călindariu ... pe anul 1882* (luna martie).

în perioada când deja se dedicase cu succes preocupărilor de cercetare a etnobotanicii și datinilor populare, aceste lucrări tratează, printre alte etimologii, și termenii *brinză*, *comot*, *ham*, *mătură*, *pătul*, *strașină*⁸, *borîndău* (mîncare din singe de porc), *cauc*, *căpățiu*, (unitate de măsură), *cărăbă* (*cărăbi*), *meteriz* (termen din jocurile de copii), *muruelă*, *murui*, *pițărăi* (colindători), *primedz* (zid despărțitor)⁹. Termenului *Rusale*. *Rusali* îi este consacrată o adevărată monografie, extinsă pe parcursul mai multor numere de revistă, iar pentru *virșie* elaborează o definiție foarte apropiată de ceea ce astăzi numim *descrierea obiectului* într-o fișă de muzeu: „Acest cuvent însemna: verriculum, nassa, scirpicula piscatoria lat. nasse fr. Fischreuse germ. Virșia este construită din nuiiele (vergele) de salca în lung, la ori-care distanția puse (dupa cum cere marimea pescelui ce trebuie prins) și numai pe unele locuri este îngradita curmedisiu, la gura este larga, la gît ingusta și cu pantece, dar astfelui construată în cît pecele care intra pe gît se nu mai pōta eși inderept. Și proverbiul: te-am prins în vârsē, te-ai bagat în vârsē, adevăresce de acest întieles. Vârsia se asēdia în riuri cu gura 'nasupra apeii“¹⁰.

În cele ce urmează ne vom opri asupra unor glose lexicale pe marginea dicționarului ce a făcut parte din biblioteca lui Simeon Manguica: A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane. I: Éléments latins comparés avec les autres langues romanes*, Francfort s.M., 1870. Volumul se găsește azi la Biblioteca Academiei și a fost trimis lui I. Bianu de la Budapesta (la 23 august 1900) de către Vincențiu Babeș, probabil prin unul dintre fiii săi. În scrisoarea însoțitoare expeditorul își exprimă speranța că se va găsi cineva care să „poată citi și utiliza“ mulțimea „de notițe critice din partea reposatului nostru membru onorare Simion Manguica“ și cerea, în schimb, un exemplar cu care să înlocuiască dicționarul în biblioteca familiei Mocioni, de unde îl luase. Se vede că nu toate cărțile ce au aparținut lui Simeon Manguica au rămas în biblioteca *Astreii*, așa cum glăsuia dorința lui testamentară. Exemplarul de care ne ocupăm poartă pe foaia de titlu și sigiliul *Astreii*, împreună cu cel al Academiei, și însemnul „Biblioteca S. Manguica“, de unde a intrat în biblioteca mocioniană și de aici, prin Vincențiu Babeș, la Academie. După ce a fost păstrat o vreme la secția manuscrise, unde pe bună dreptate considerase I. Bianu că îi este locul, dicționarul a fost trecut la secția de împrumut pentru sala de lectură, probabil după ce a scăzut interesul pentru opera lui Simeon Manguica și o dată cu căderea sa în uitare.

⁸ În *Studii limbistice sēu 100 de etimologii revindicate elementului român contra Miklosich și Cihac*, în „Familia“, XIX (1883), nr. 16–52, reproduș și în „Luminătorul“ (Timișoara), 1883, nr. 40–104.

⁹ În *Cincișeci de etimologii de cuvinte bândăfenești de origine română cari nu sânt introduse în dicționare*, în „Familia“, XX (1884), nr. 6–10.

¹⁰ Simeon Manguica, *Studii ...*, în „Luminătorul“, 1883, nr. 45, p. 2, unde citează descrierea latină a *virșiei* (după Du Cange, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, tom. I, Paris, 1840–1850, p. 608); se pare că chiar a tradus în românește această descriere, întrucît cele două variante sînt foarte asemănătoare.

Adnotările conțin termeni, variante fonetice românești sau romanice și ilustrează, prin bogata bibliografie utilizată, prin modul în care sînt redactate, o bogată cultură filologică și solide cunoștințe lexicografice din partea lui Simeon Mangiuca. Fiind vorba despre volumul I, care cuprinde elementele lexicale de origine latină din limba română, însemnările lui Simeon Mangiuca, făcute cu creionul printre rînduri sau în spațiul liber care înconjoară lumina paginii, nu au un prea pronunțat caracter polemic¹¹.

Intrucît multe datează din anii în care Simeon Mangiuca avea deja preocupări de etnobotanică și folclor al obiceiurilor, un mare număr de glose se circumscriu sferei culturii populare. Extrași din viața materială și spirituală a satului românesc, mulți termeni adăugați dicționarului lui Cihac sînt definiți în contexte sintactice elocvente, uneori fiind notate persoanele care i-au comunicat unele sensuri sau forme fonetice¹². Majoritatea exemplelor care urmează constituie, din punct de vedere lingvistic, variante bănățene, sinonime regionale necunoscute sau nereținute de Cihac. Ca și în lucrările publicate, uneori Simeon Mangiuca pornește de la etimologia unui cuvînt, alteori transcrie izvoare bibliografice românești sau străine și sensuri generale ale cuvîntului, abia în ultimă instanță urmînd ceea ce interesează pe etnograf.

În cadrul domeniilor etnografice cărora se subsumează glosele lui Simeon Mangiuca, la fiecare capitol am transcris cuvintele în ordine alfabetică, respectînd ortografia autorului chiar și acolo unde se abate de la regulile scrierii românești actuale; așadar, a se va citi cînd *ă*, cînd *â* (mai ales în *român*), *e* = *ă*, *D* = *z*, *é* = *ea*, *a*; *e* = *ă*, *î* etc. Pentru a evita eventualele lecturi greșite, nu am transcris traducerile în limbi străine, semnalînd doar, în paranteze drepte, prezența traducerii sensului în germană. Termenii tipăriți spațiat reprezintă cuvîntul din dicționarul lui Cihac pe lîngă sau pornind de la care se glosează, după care urmează, în ghilimele, textul adăugat de Mangiuca. Cifrele din paranteză trimit la lucrarea lui Cihac.

Din domeniul **locuinței, gospodăriei**, lucrurilor și viețuitoarelor de pe lîngă **casa** omului am reținut cîțiva termeni:

— *a c*: „aconiția: un fel de ac mai mare” (2).

— *a m n a r*: „amnariu (banat.)”, după care adaugă formele latine *ignarius*, *ignarium*, după Diefenbach¹³ (11).

¹¹ În legătură cu critica făcută de Simeon Mangiuca lucrării lui Cihac, precum și altor lingviști care exagerau numărul influențelor străine în limba română, minimalizînd, implicit sau explicit, rolul elementului latin, să se vadă cele două lucrări (*Studii ...*, *Cincișeci ...*) publicate în „Familia”, precum și *Daco-romanische ...*

¹² Pentru probleme pe care nu le găsea în bibliografia ce i-a stat la îndemînă și nici prin cercetările de teren nu de puține ori Simeon Mangiuca se folosea de intelectualii sau meseriașii orașeni sau din jur proveniți din alte părți ale țării. În legătură cu practica informării de la soldați din Oravița sau Biserica Albă să se vadă studiul despre *Colindă*, în *Călimdariu ...* pe anul 1882.

¹³ Intrucît nu ni se pare util, nu vom insista aici asupra lucrărilor lexicografice întîlnite în glose, trimiterile de rigoare făcîndu-le cu prescurtările folosite de Simeon Mangiuca.

- *camîn*: „caminiția: un fel de camin la Romanii din Transilvania în părțile Abrudului, Zalatnei etc. și preste totu în munții apuseni, precum spune Aron Papp capitanu montanisticu nascutu din Ardelu și stationatu în Oravița. Spune cumcă și la cuptorele de... (?) de badicu seu ôle încă le dice camenitia. și la «caminu» spun «caminitia». De aci ung. kemencze¹⁴ (38).
- *casă*: „cașiția (pentru cani), casulie [t.g.]“ (45).
- *căloiu*: „căloniu: [t.g.] Olivieri: Dizionario genovese p. 105: cavalettu (vedi)“ (34).
- *coađă*: „codăriște: [t.g.] toporiște: maniul (= mînerul n.n.) toporului în Bihor (Conv. lit. N=12/1887)“ (57).
- *fund*: fundone: la acoperementul casei, și la gradini“ (104).
- *cucnie*: „cuina: [t.g.] bănăț. și transilv. vedi Barceanu dictionariu“ (58).
- *inec, vb.*: „ciinii se innéca: die Hund vürgeu sich / canele teu a înecat pre al meu: deine Hund hat meiniger geant“ (127).
- *lumină*: „lumina (banat.) în partile Oravitiei = focu d.e. fa lumina în vatra, a cadit în lum. adec în focu. Dar când arde vreo casa, atunci striga: focu! nu lumina“ (148).
- *măiug*: „și forma măiuga, măiugariu (= maciucașiu) bănăț“ (154).
- *pană*: „penuși d.e. «a penuși gaina»: [t.g.] (191).
- *spată*: „spăteza: carfa la loitra de caru“ (259).
- *taiu, tăier*: „taieru (cu tonul pre a) banat. și tăneriu“ (278).
- *teacă*: „tecila = teșila, tecuci = [t.g.]“ (249).
- *trag*: „tragace = tragula... [t.g.]“ (285).
- *țeastă*: „țiestu (bănăț.)“; după ce citează din Hasdeu și Finamore, continuă: „țiest: coperisul de feru ori de pament sub care se coce pita etc. test: Monti voc. comp. p. 326...“ (293).

Interesante sînt glosele care reconstituie o terminologie din domeniul **ocupațiilor**, mai ales creșterea animalelor, vînătoare etc.:

- *aplec*: „oi [t.g.] aplecatore: cu lapte, la cari sugu miei“ (209).
- *deprindere*: „depinde: exercita. vaca a deprinsu la gonire [t.g.]“ (218).
- *depun*: „vaca: depune înainte de ce fêta“ (221).
- *galbăn*: „vedi: calbêza și anotatele de acolo“ (107).
- *ied*: „iedul: sta în gradul melului: vedi notitia dela acesta. Vătuiul sta în gradul nótenuului carlanului. Pêrciul în categoria têrtiului. Tiapu = berbec“ (117).
- *miel*: „mielu = melu: se numesce numai pana la Sîn-Petru pana cându se vinde întregu său în 1/4 taiatu; dela Sîn-Petru înainte se vinde carnea cu cantariulu. Dela S. Petru până la primavera viitoare, cându fêta oile se numesce nótenu, pre a locurea cârlanu. De aici încolo se numesce têrtiu (femeesc) meóra. În primavere urmatore cându începu a sări (?)

¹⁴ Etimologie tendențioasă și, evident, greșită, cuvîntul românesc fiind de origine maghiară.

pre oi se numescu berbec. berbecii alesi spre sementia candu se slo-
bodu în oi se numescu arieți“ (164).

— *mătrice*: „matricia: a) ... (?) b) oi fetate, cu lapte (contra oi ster-
pe)“ (161).

— *piș*: „pișieleu, pișietura, pișiatu“ (206).

— *pătrar*: „pătrariu: cai patrari, cai de 4 ani Hasdeu cuv. d. betr. I
p. 224“ (198).

— *put* (puț) vb.: „apuți: canii de venatu aput urma epurelui canele
apute pre urma: [t.g.]“ (222).

— *pulpă*: „In Banat auch für: ugeru d.e. pulpa vacii“ (220).

— *salt*: „da săltatea (s.a.) venia la mine / Pre săltate lam cunoscut. /
Mergera da săltatea. Menă caii da saltatea Toni voc. bol. p. 339“ (240).

— *uger*: „Banat auch: pulpă“ (295).

Industriile populare sînt reprezentate mai ales de tehnica prelucrării
lîinii și a cinepii:

— *fuior*: „Fuior: dela fôie dupe Stefurea: Convorbiri lit. anulu XII
1879 pag. 241. / Din fuiu (lăoru) peptenandu scoti a) stupa, b) paseșie,
c) cîlți 4) drugaloci (drăgăloci dela drăglu = pepten de lână)“ (104).

— *fust*, *fuștel*: „fuști (bănăț.) / fuștei: la pânza“ (106).

— *întrăma*: „Tramă: se numesce în Bihor și între Crișuri batela în
pânza dupa cum spune Stefan Antonescu“ (131).

— *lână*: „lâna brostelor: ca o matasa verde în apa = mătăcina“ / „Din
lana cand o pepteni scoti 1) përu, 2) meza, (la Secasiu etc.), 3) canura“
(138).

— *miez*: „meză: bănăț. se numesc fuiuorul cel mai de frunte scosu...
(?) din ... (?) miezul canepii: Monti voc. comano p. 145 și lat. mesa =
meza“ (164).

— *mistreț*: „mistrețiu (bănăț.) pasiesce mistrețiu; panza mistrétié,
are întielesul de mestecat / Pânza mistrétia: la care urđiala a bagata
în spata întrun dinte un fir în al doile doué fire, séu în doi dinți doué
fire si în al treile un firu: acesta e mistrețiu cel mare, celalalt se nu-
mesce cel micu: acesta se face cand țiesetóreă nu are urdiéla destula,
adeca pune si câte un fir căci ar trebui tot doué se puna: aci e con-
ceptul de mestecatu mixtrețiu (?) pasiescie mistrețiu = adeca crețiu
si neasemenea = mestecat“ (168).

— între *trag* și *trămit*, cu trimitere la *întrăma*: „Trama: ba-
tela în penza [t.g.] Se dice în Bihor si între Crișuri. Vedi Intrama si
destrama“ (286).

— *urzică*: „ardica: ortica Finamore vocab. abruzzese p. 49 Hasdeu
Col. lui Traian. București, 1882, 10—12, p. 547 tractéază despre origina
«urdicei» si o derivéza dela verbul «urdi» — ardiar lat. «a urdi panza»
pentru ca urdica s-a întrebuițatu ca «canepa» la mai multe popora în ve-
chime. Cunosce si forma neapol. ardica si sicil. ardicula, dar nu pote
deriva «din urtica» lat. pentru ca în acestu casu a trebuitu se se for-
meze «urțica»; scie ca mold. se rostése «urдика»; maced... (?)“ (302).

Dintre **unitățile de măsură** am reținut un singur exemplu:

— **căpătîiu**: „bănăț.: căpătâniu [t.g.] căpătîu: mesura de luat vama la mōra“ (40).

Cîteva glose se referă la **hrană și sănătate**:

— **aluat**: „olățielu“, „aluatu și fainisiu [t.g.]“ (147).

— **cap**: „căpcelu: mai mare colacu la prasnice și poeme, pre care cu prestolul sunt figurile sfinte infipte capcelu este colac împletitu“ (40).

— **caș**: „cagg = caglio caggiarus = accagliarsi. Deci «casiu» însemna: inchiagatura“ (46).

— înainte de **bucă**: „buba — buboniu, bubiția...“ (29).

— **placenta**: „prela Mehadia: locsioru: placenta [t.g.] Se dice în parțile Oravitiei și nucsioru“ (145); **nu c**: „Nucsior: placenta [t.g.] vedi: locsior“ (181).

— **tragăn**: „tragănu: un fel de buboniu care nu se coce și sparge usioru“ (286).

Din cadrul **artei populare** am notat un mare număr de completări ce se referă mai ales la *piese de port, textile*:

— **brăcie**: „braciri pl. bănăț. și braciră“ (28); „brăciri“ și „brăcina-riu“ sînt adăugate la **braț** (27).

— **cap**: „căpiția: Rapelsapka (ungur.) / căciula=capciula / căiția din capitia? Vedi Cihac tom. II“ (40).

— **foale**: „folariu: un peptariu de piele care se inbunba de o parte in-cepand de sub susiōra“ (97).

— **gurgui**: „gurguiu de opincă = cicul opincei încrețit. în ardelu și «gorgoiu» (113).

— **masă**: „Mēsaiu, mēsaiel panza ce o porta muierile pre cap si spen-diura pre spate, ce se numesce pre alocurea si «sălia». meselitia mē-saritia mēsaiu mēsaielu;“ / „mesaiu (?) = mesero, la pezzuola o il velo che copre il capo delle donne e scende sulle spatto. Olivieri, diz gen. p. 281“ (161).

— **surt**: „surtēica: înbrăcămēt femeesc cu minici si scurt in pōle. Etimol. dela scurt“ (249).

— **văl**: „vēlu (banat) schleier invelitoare: Briefcouvert = enveloppe fr. Umhülle etc. femeia acesta e învelită: a coperit capul“ / „invelesce, in-velui: a) [t.g.] b) vēntul invēlue t.g. c) omul acesta este invēluit la minte: t.g. d) nu me invēlui tu pre mine [t.g.] / Muerile invēlesc pânza verđia: se invēlesce / a inveli focul a pune cenusia preste el ca se nu se stinga preste nopte / vēlușiu: ein von Leinwand... (?)“ (305).

Culorile, care vor fi avut anumite rosturi și în terminologia etnogra-fică, apar doar în două cazuri:

— **fum**: „fumur[i]u în colōrea fumului“ (103); „fumur[i]u: în colōrea fumului d.e. mētiu fumuriu etc.“ (104).

— **vioară**: „viorea — viorele pl. viorint = colōre în forma viorele-lor“ (317).

Un domeniu al culturii populare bine reprezentat în glosele lui Si-meon Mangiuca, de altfel prezent și în lucrările sale, îl constituie diferitele **obiceiuri** (din ciclul vieții, de peste an, credințe și superstiții, demonologie și practici de medicină populară):

— *c a p*: „căp-câne“ (41).

— *c â ș l e g i*: „cârnilegi și cârlegi (câșlegi?): banat. carleva: carneval ital Monti vocab della Galia cisalp. p. 98.) cârnilegi se rostesc în Ora-viția mai vertosu de coloniștii din Romania carleva: carnevale Olivieri diz. gen. p. 98“) „câșlegi = septemana alba“ ().

— *c e r*: „cerime“ (54).

— *c u r a t*: „ne-curatu-l=diavolul“ (70).

— *d a u*: „datulu, luatulu în descantece“ (73).

— *f a p t*, *f a p t ă*: „Faptu: Intr-o brosiura de 9 pagini intitulata: carte de desfăcut farmecile, anonima, fara an, tiparita la Klosius în Sibiu, se vorbesce 99 de paturi: 1) fapt cu lutu dela topila, 2) faptu cu creri dela brósca, 3) faptu cu peru dela mueri, 4) faptu cu ou de puiu innadușitu, 5) faptu cu cârtiția, 6) faptu cu aruncatu în vîntu 7) faptu cu urinul (?) inapoi, 8) faptu cu racu, 9) faptu cu talpa (?) de guzgan orbu, 10) faptu cu peli de sierpi, 11) faptu cu sange si cu mație de ariciu, 12) faptu cu rumegatura de sfleder, 13) faptu cu streangu de om spânđiuratu 14) faptu cu puiu de rîndunica, 15) faptu cu liliacu, 16) faptu cu tierena de cai, 17) faptu cu seu de vaca crepata, 18) faptu cu sarea vitelor, 19) faptu cu culcusi de iepuri, 20) faptu cu mâna de om mortu, 21) faptu cu tierêna de la mormentu, 22) faptu cu vene și gatleju de lupo, 23) faptu cu sgura dela cuptoriu parasitu, 24) faptu cu prafu dela tietiena usiei, 25) faptu cu scîrna de lupo, 26) faptu cu . . . ? de caru, 27) faptu cu pie-dica dela mortu, 28) faptu cu crieri dela coțofana, 29) faptu cu resteu, 30) faptu cu clocitura dela vaci (raci?), 31) faptu cu peru dela mortu, 32) faptu cu locu, 33) faptu din fântâna părăsită, 34) faptu din respânturi de drumu, 35) faptu cu carbuni, 36) faptu cu luatul in anii vaciloru și a oiloru în prejurul St. George, 37) faptu cu luatul manei graului si al popusioilor si a tôte semenaturile si din gradini, 38) faptu cu usturoiu descantatu la St. Andreiu, 39) faptu cu strehie (?), 40) faptu cu prăznéla de mătia, 41) faptu cu hărăciala de câni, 42) faptu cu hârburi din 9 ter-guri inproscati, 43) faptu cu apa dela róta morii, care inprósca, 44) faptu cu prafu dela scuturatura de găina, 45) faptu cu pliscu de cióra, 46) faptu cu cenușe lapedata dela comesi, 47) faptu cu mătura lapedata, 48) faptu cu potlogi lăpedați, 49) faptu cu arama, 50) faptu cu marmura, 51) faptu cu cremene, 52) faptu cu hârtie, 53) faptu cu brósca cusuta la gura, 54) faptu cu faina macinata pe din dosu, 55) faptu cu turta de grau si cu țietie de muieri (?), 56) faptu cu legatul cununii flăcăilor si al fetelor, 57) faptu cu făcutul pre ursita, 58) faptu cu adusu cu far-meci pe carii ți-su dragu, 59) faptu cu matraguna de a trăi reu in casa,

si de paguba si de ursitu si de nebunăla si de despartire de sotiu, 60) faptu aruncatu in fatia casei, 61) faptu aruncatu în dosul casei, 62) faptu aruncatu in hori, 63) faptu în asternutu. Deci în toate aceste exemple înseamnă «faptu»=facatura, mânătura, aruncatura, vrajitura etc.“ (84—85).

— *f a r m e c*: „Farmece pl. = albele și rumenele fărmece = vrăji: omul acesta e fărmeecat: e vrăjitu: verhexet, verzaubert“ (88).

— *f o c*: „focurile pl. vedi «luminiciche» sub lume“ (98).

— *i n i m ă*: „me dore inima: colica in stomacu, nu manca cirese, prune etc. pre inima gola (săca), caci atunci capeti friguri (se întielege pre stomacul golu). Inima lemnului. Inima carului (prașina care țiene cele doue dricuri impreunate). inima me dore: ...?“ (126).

— *l u a t*: „luat: dute dracului de luatu: se întielege de duhuri necurate“ (147).

— *l u m i n i c ă*: „luminică: luminiciche pl. focurile mici cari se facu întru pomenirea mortilor la mormentulu lor (dar si acasa) la joi mari înainte de Pasci“ (149).

— *m i n t e*: „Îți pierdi mințile; i-a luatu mintiele, i-a invelit mintile, l-a luatu de minți“ (166).

— *n u m e r*: îi ocazionează o notă în limba germană despre „numeratura mare si mica“, cu citarea lui Hasdeu, Cuvinte d. betr., III, p. 301—311, 490—496: „Caletoria maicei Domnului la Iadu, care are asemenare cu numeratura mare si mica a banatieniloru“ (181).

— *p a o s*: „In Transilvania pe Tîrnave: «Paosu» se duce la beserica: o prescura si vinu; este un sacrificiu pentru ertarea pecatelor si repaosarea sufletului. Candu se da caletoriului său lucratoriului ustenit (?) apa seu vin de beut, dice acesta: fieti (fitiar) paosu (repaosu) sufletului (Inpartasitu de avocatul Alesandru Filip din Abrud, nascutu pe Tîrnave“ (192).

— *c a l e p r i m a r ă*: „calea primarie si in Banat se dice“ (217).

— *r e s c o c*: „cucu-rescucu = cocu-recsocu: în descantece la vacile că-rora li s-au inpetritu pulpa și nu dau lapte: se unge pulpa cu untu si se încăldiesce cu jaru ținut sub pulpă“ (58).

— *v a c ă*: „vaca lui Ddieu = Paparuda banat. Paparuza ardel. Marian [t.g.]“ (304).

— *v e l v ă*: „vâlva: bănaț. Gemeindeggenius... (?) = Solomonariu în Transilvania“ (310).

— *v o t r u*: „votru in Ardelu: petitori: a votri fêta: a o peti“ (320).

Din **folclorul** propriu-zis sînt glosate cîteva paremiologii și un termen din domeniul muzicii:

— după *a c o p e r* și înainte de *a c r u*, adaugă: „acorda: acordezu lauta: [t.g.] Acest cuventu exista în graiul lautariloru Romani si țigani (romanesi) din banat“ (3).

— *s c u r t*: „curt (bănăţ) fara códa d.e. gaina curta e tot puica“ (249).
— *c u r c u b e t ă*: „a beşi într-o curcubeta cu cineva [t.g.] Vedi Du Cange Gloss. sub cucurbitare“ (65).

Notiţe lapidare sau însemnări mai extinse despre unele fapte de etnografie şi folclor prezente şi în lucrările publicate ori reţinute în-timplător, glosele lui Simeon Manguica ilustrează preocuparea sa permanentă pentru domeniul culturii populare, dovedind o dată în plus modul în care înţelegea el folosirea cunoştinţelor lingvistice în cercetările de etnografie. Prin aceasta, însemnările de faţă sint utile mai ales etnologului, căruia îi oferă un material faptic, relativ bogat, referitor la realităţi rurale bănăţene din a doua jumătate a secolului trecut.

MIHAIL DELEANU